

vlade, ne more nikakor dovoliti, da bi sploh že veljal omenjeni sklep deželnega zbora, — al volja jo je, če v katerem kantonu soseske prosijo za odpravo cestnikov, vsakrat tako prošnjo dobro prevdariti in po previdnosti tudi dovoliti, da kantonski cestniki nehajo. Da je deželna vlada že tako storila, pričajo kanton kranjski, loški, radeški, katerim je dovolila, da nimajo več cestnikov.

Deželni odbor je na to sklenil, cesarsko vlado prositi: naj to vsem svojim podložnim kantonskim gosposkam naznani, da se razglasi po deželi in da bojo soseske vedile, ktero pot imajo nastopiti, da se znebijo cestnikov, ako jih za nepotrebne spoznajo, in se tako saj nekoliko spolne sklep deželnega zbora.

Ker „Novice“ grejo krog in krog po deželi, je bilo v seji deželnega odbora 5. dne p. m. še posebno omenjeno, naj tudi one razločno to povejo soseskinim možem, da grejo k svoji kantonski gosposki in ji pismo izročé, v katerem sl. deželno vlado prosijo, naj jih oprostí cestnikov, v tem pismu pa naj tudi razložijo, zakaj to želijo.

V deželnem zboru je več kantonskih predstojnikov samih se iskreno potegovalo zato, da nehajo cestniki, ki so sèm ter tje velika nadloga kantonski kasi; menda pa niso vsi predstojniki takih misel; zato je treba, da c. k. deželna vlada v Ljubljani sama zvé prošnjo županov in soseskinih mož in potem to reč razsodi.

Zato soseske potrkajte na vrata sl. deželne vlade. Kdor trka, se mu odpre. Če cestnik res ni potreben, čmu ga plačevati?

O Vodnikovem spominku.

Čeravno v sledečem, nam iz Dunaja tako rekoč „post festum“ poslanem sostavku razodete misli so temu nasproti, kar je po gospod dr. Toman-ovem predlogu za zdaj že sklenjeno in se ravno danes oklicuje, so vendar te pravila podpore vredne in če bi se zdatno (saj do kakih 6 do 8000 gold.) spolnile razodete domoljubne želje, bo Vodnikov spominek kmali gotov. Izpustivši to, kar bilo bi voda na mlin protivnikom slovenstva, naznanjamo naravnost, kar spada v bistvo predloga, in povemo, da prejeti denar smo naložili v hranilnici ljubljanski. Evo pravila dopisnikov:

„Resnica je, da obresti v pomoč naši literaturi porabljenе utegnejo precej dobrega storiti. Večini darivcev pa gotovo ni prav (vendar se jih ni nič oglasilo. Vred.), da se denar za spominek darovan za druge, dasiravno koristne reči porabi. S tem se le čas oddaljuje, v katerem se bi spolnile želje vseh Vodnikovih častiteljev. — Da bi se poprej doseglo, kar ti zaželujejo, smo v Beču s sledečimi pravili osnovali zbirko za omenjeni kip, ki znaša za zdaj 26 fl., ki jih izročujemo vredništvu „Novic“.

1. Vsako leto naj se plača 1 gold. nov. dn. za Vodnikov spominek. Če kdo več dá, mu bo večja hvala.

2. Denar nabera od večine izvoljeni zaupnik.

3. Nabrani denar pošlje zaupnik precej vredništvu „Novic“ ali pa posebnemu odboru, ki oskrbuje denar za spominek.

4. Darivci se naznanjajo v „Novicah“.

5. „Novice“ in recepisi čez poslani denar so kontrola čez zaupnika.

6. Denar se nabera tako dolgo, dokler ni spominek postavljen.

7. Ako se nabere več, kakor spominek veljá, se ostanek po odločitvi oskrbníštva porabi.

8. Vsaki udeležitelj skrbi, da tudi v drugih krajih, kjer je znan, se ustanovi enaka nabira.

Darovali so v ta namen sledeči gospodje: Ivan Meden 3 gold., Stritar 3 gold., V. Lokar 3 gold., Jožef Perne 1 gold., Alojz Jencič 2 gold., J. E. J. 1 gold., J. Kozina 1 gold., N. Žonta 1 gold., Jožef Kuster 1 gold., R.

Ravnikar 2 gold., M. Pečar 1 gold., France Brus 2 gold., Cegnar 1 gold., Derbič 1 gold., Jožef Račič 1 gld., katerim sem dodal 2 gold., tudi jez Janez Murnik.

Občne pravila za Vodnikove slovstvene darila.

1. Vodniku, probuditelju slovenskega slovstva, se — po dovoljenju dariteljev — vsako leto postavljajo dušni, to je, slovstveni spominki. To se ponavlja vsako leto tako dolgo, dokler se mu iz kamna ali kovine vreden spominek ne postavi.

2. V ta namen se obračajo obresti iz darov, ki so se nabrali dosihmal za Vodnikov spominek. Tem obrestim se morejo, ako upravni odbor za dobro ali potrebno spozná, še tudi dodajati dnarji, ki so se skupili iz razprodanih poslavljenih knjižic.

3. Iz tega tako nabranega dnarja se razpisujejo darila za izvrstne slovenske spise v prozi ali poezii, znanstvene ali zabavne, probudi ali omiki narodni posvečene.

4. Iz vseh dežel slovenskih, ki so darovale za Vodnikov spominek, tedaj iz Kranjskega, Štajarskega, Primorskega in Koroškega, za to postavlja niupravni odbor vsako leto pod vodstvom dr. Tomana, ki je utemeljitelj Vodnikovega spominka, določuje na drobno: za kakošen predmet naj se razpiše darilo.

5. Vsaj pol leta pred vsemi Svetimi, če je mogoče, pa tudi popred, mora ta razpis po časnikih razglasiti se.

5. Po lastnosti razpisanega predmeta voli upravni odbor sodnike in jih očitno naznani. Ti razsodijo, čigavo delo je vredno darila. Zato morajo vsaj kmali po vseh Svetih sodniki rokopise tekmecev (konkurentov) po vrsti v roke dobiti, da razsodbo dovršijo poslednji čas saj do 20. januarja vsakega leta. Večina glasov določi delo, kteremu gré predstvo ali pa tudi, da nobeno delo ni obdarovanja vredno.

7. V slovesni „Besedi“, ki se vsako leto praznuje rojstvenemu dnevu Vodnikovemu na čast 2. svečana v čitavnici ljubljanski, se odpre zapečateno pismo onega pisatelja, kterega delo je spoznano za najizvrstnejše, ime njegovo se razglasi in darilo mu izroči.

7. Tako poslavljenno delo je lastnina Vodnikove Matice; upravni odbor ga brž natisniti dá in na prodaj razpošlje.

9. Kar se skupi čez tiskarne stroške, se povrne v Matico in naloži na obresti, ako se vsled §. 2 ne obrne za kako večje darilo prihodnjega leta.

10. Stroški, ki se tičejo vsega tega upravníštva, se pobotujejo iz imenovane Matice.

11. Po slovenskih časnikih se razglasuje vsakoletni razpis daril, poslavljenno delo in njega pisatelj, pa tudi račun stroškov.

Upravni odbor za Vodnikove slovstvene darila:

Jan. Bleiweis, Ant. Černe, And. Einšpieler, Dav. Terstenjak.

Razpis

prvega darila za Vodnikov dan leta 1863. *)

1. Razpisuje se 60 gold. nov. dn. za najboljšo povestico (novelo). Predmet te povestice naj se iz zgodovine slovenske ali slovanske vzame ali vsaj naslanja na njo; notranja osnova in zunanja oblika njena naj se tako obravná, da je razumljiva vsakemu prostemu bravcu in mikavna še posebno našemu ženskemu spolu. V vsem naj je vodilo take v čistem slovenskem jeziku pisane povestice to, da izbuja narodno zavest, pa nikakor ne žali poštene slovenske nrave in se ne spušča v politično in versko polemiko.

*) Slavne vredništva vseh slovenskih časnikov se prosijo prijazno, naj natisnejo ta razglas v svojem listu.

2. Obširna naj je povestica ta saj toliko, da znaša 2¹/₂ do troje tiskanih pól.

3. Zadnji čas do vseh Svetih letošnjega leta naj se rokopis franko pošlje vredništvu „Novic“ s kako prislovico (motto) brez imena pisateljevega. Ime, stan in stanovanje pa naj se priloži v zapečatenem pismu, zaznamovanem z ono prislovico.

4. Po sodnikih, ki se bojo ob svojem času očitno na znanje dali, za najbolje delo spoznana povestica se bo razglasila v slovesni „besedi“ na Vodnikov dan v čitavnici ljubljanski; tam se bo zapečateni listek odprl, ime pisateljevo oklicalo, pisatelju pa darilo podelilo, ako je pričujoč, sicer pa se mu bo poslalo na dom. Ako bi se nobeno delo darila vredno ne spoznalo, se prihrani denar za prihodnji razpis.

5. Tako poslavljen povestica je lastnina Vodnikove Matice, ki jo bo lično natisniti in prodajati dala. Kolikor se skupi čez stroške tiskarne, se povrne v Matico.

Upravni odbor za Vodnikove slovstvene darila:

Jan. Bleiweis, Ant. Černe, And. Einšpieler, Dav. Terstenjak.

Imena slovenskih krajev.

Imena vasém razlagati je težka reč, ker niso vzete samo rekam, drevesom in legi tega ali unega kraja, ampak še brez števila družih vzrokov je, zakaj se je tej vasi prav to ime zdelo, zakaj ne kako drugo. Vse to bi razlagatelj moral dobro vediti; moral bi tedaj znati zgodovino skoraj sleherne tokave, čigar ime bi hotel jezikoslovno pretresati. Vendar bi se pa tudi ne smel dati preslepiti nekterim tacim pravlicam, ktere je mnogo poznejše porodilo zdanje vaško ime. Tako za Turjak pripovedujejo nekteri ljudje, da ima za tega del to ime, ker so nekdej v tem gradu skupaj gospodovali trije bratje, trije Jaki; al kdo bode to verjel? Vidimo tudi mnogo tacih vaških imen, ktere so po vsakdanji rabi tako zeló okršene, da najbistroumnejšemu, na vse strani omikanemu jezikoslovcu ni več mogoče vselej najti korenike; druge pa zopet na sebi nosijo prilepke in oblike starodavnih časov. Tak preiskovavec toraj moral bi tudi imeti bister bister um pa obilo jezikoslovno znanje.

Pogledimo po tem uvodu, kako se neimenovani pisatelj véde v svojih preiskavah, ki nam jih priobčuje „Uč. Tov.“ Le nektore reči vzamemo v pretres. Naj iz teh primerov umni svet sam sodi, ali je gosp. pisatelju bila sreča mila, ko se je lotil preiskovanja vaških imen:

„Ambrus = Omruz, od omrežiti, zato, ker je svet omrežen“. To uže samo za tega del nikoli ne more biti narejeno iz besede „mreža“, ker slovanski jezik visocega é (ъ), kakoršen je v besedi „mrěža“, nikoli ne spreminja v u. Da te reči preveč ne razblinim, opominjam g. pisatelja, naj vzame v roko Miklošičevo knjigo: „vergleichende lautlehre der slavischen sprachen“, pa naj bere od 133. do 149. strani. Beseda Ambrus kaže, kakor bi imela ta beseda v sebi dva dela: „am“ in „brus“. Pogledimo najprvo, kaj bi utegnulo biti: „brus?“ Stara slovenščina ima koreniko „brъs“, iz ktere je glagol II. vrste: „brъsniti“ verderben, nagen — in potem glagol V. vrste: „brъisati“ — abwischen; pogledi Mkl. strsl. slovar 1862. Iz „brъs“ je bila naredila že stara slovenščina: „ubrusъ“ — sudarium; poglej Mikl. „strsl. slovar“ 1850. Naše narečje po Notranjskem pa ima: „obrsnoti“ — streifen, na pr.: grm ga je obrsnol, in potem: „brisati“ wischen. Iz „brs“ je storjena beseda: „obrsica“, to je dež, ki pod kapom v steno kropí, in tudi: „brus“ — schleifstein. Podoba je tedaj, da korenika „brs“ kaže odje-manje, glájenje. Kaj pa je: „am?“ To je teže razsoditi. Na Dolenskem blizo Lašč pri sv. Gregorji vem za vas, kteri se pravi Andol. V starem je pa bilo „Xdolъ“ — thal namestic: „vъdolъ, v Xdolъ“, Mkl. „vgl. lautlehre 58. V besedi „Andol“, ki je najbrže to, kar staro-

slovenska „Xdolъ“, tedaj še nahajamo nosnik; njen pomen je „dolina“; in res je ta vas pod hribom, na katerem stoji cerkev sv. Gregorja. Po tej analogii bi toraj stalo „Ambrus“ namesti „Xbrusъ“, za ktero obliko pa ne vem, ali je najdena v starih knjigah ali ne; pomén bi utegniti biti oguljen kraj; toda vendar zboga same besede še ne trdim, da je ta kraj zares oguljen, ker nisem gosp. pisatelj, ki že samo iz imen dela najpredrzišče hipoteze: ali vas leži pod hribom ali za hribom, preko solnca ali od solnca, proti jugu ali proti severju itd.; tudi ne prisezam, da se nisem zmotil v koreniki: hotel sem le pokazati, kako bi se dala ta beseda pretresati po slovanskem jezikoslovstvu.

Dosti o „Ambrusu“ — pogledimo naprej.

„Dragatus = znabiti da se tiši kake derage ali derovlja.“

Če pisatelj zares misli, kakor nam kaže njegovo pisanje „deraga“, da zato ne more biti prav „draga“, ker v zdanjem času pravimo: „derem“, se grozno moti skozi in skozi. Ravno tako krivo pot hodi, ko iz korenike: „tisk“ nareja „tuš“.

„Duplje, ali brez okrajšanja Dvopolje, ker stoji v sredi med dvojnim poljem.“

Zboga te besede se s pisateljem ne bodem za vreme trgal, samo vprašam: zakaj zaméta slovensko besedo „duplo“ — „hohler baum“, čigar koreniko nahajamo tudi v starem? Ali morda ni vedel za „duplo“? Iz „dvopolje“ bi se dala samo narediti skrcena oblika: „dúpolje“, namesto „dvúpolje“, primeri dvudъnevije — zeitraum von 2 tagen; Mkl. „strsl. slovar“ 1862.

„Brdo, korenika brsniti.“

Kdor more narediti „brdo“ iz korenike „brs“, ta zná več, nego hruške peč.

„Glogovitz — Blegovica, vas ob logu. Črka o se je sčasoma zgubila.“

Čudo golemo! Tù je g. pisatelj zopet pred sabo imel našo in staroslovensko besedo „glogъ“ — „hagedorn“, pa ne, da bi jo vzeli! Ali morda mu je neznana? Mogoče je, da narod namesto „Glagovec“, kakor sem jaz vedno slišal, sèm ter tje morda tudi res pravi „Blagovec“; al to kaže, da je popaka; tudi je pa mogoče, da je gosp. pisatelj sam si pokvaril besedo, ker mu drugače ni hotla iti v njegov koš, kakor je tudi preobličil „Mokronog“ na „Mokronovo“. Porok sem mu, da ko bi šel na Dolensko in vprašal, kje je „Mokronovo“, ne bi ga razumel živ krst.

„Gutenfeld — Dobropolje; nerodoviten kraj, slab za polje, kjer je tedaj že to dobro polje, kjer je le sejati mogoče.“

To je „lucus a non lucendo“. Tù opomnimo le, da ljubljanski „schematismus“ je malo vreden porok v pisanji slovenskih imen. Kdor sam posluša, kako pravijo ljudje, slišal bo, da se govori „Dobrépolje“ žnsk. spl. mn. štev.; sicer naj mi pa gosp. pisatelj le verjame, da je v Dobrépoljah zares dobro in rodovito polje, najboljše daleč okoli.

(Kon. prih.)

Originali iz domačega življenja.

Spisal Valentin Zarnik.

III.

Čudni možje.

Stanoval sem enkrat na Dunaji v bolj oddaljenem predmestju v neznano razširjeni nizki hiši, ki je gotovo najmanj pet dvorov imela. Ne na nji in ne v nji ni bilo nič znamenitega, bila je polna krajačev in čevljarjev, starih in mladih bab, majhnih in velikih otrok. Ko sem že čez pol leta tù svoj šotor imel, sem ravno na vseh Svetih zjutraj v jako skritem, stranskem kotičku majhne vrata zapazil, ki so štacunico naznanovale. Grem bliže, pogledam na zapra-